Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

GÖTEBORGS UNIVERSITET

SAMTIDEN

VECKOSKRIFT

FÖR

POLITIK OCH LITTERATUR

UTGIFVEN AF

C. F. BERGSTEDT.

N:r 52. Torsdagen den 24 December **1874.**

Utsigter för den närmaste framtiden.

Det säges att friherre Gripenstedt under sista skiftet af sitt lif känt ånger öfver att hafva medverkat till 1866 års representationsförändring. Vi veta icke huru dermed förhåller sig, men kändt är att han vid mer än ett tillfälle, så väl i Andra kammaren som i enskilda samtal, gaf luft åt sin sorg och förtrytelse öfver det sätt hvarpå sakerna gingo, och om vi få tro en hans biograf i den dagliga pressen, skulle han hafva förutsagt öfvermakten af ett bondevälde, hvarigenom okloka och till och med för det allmänna skadliga beslut skulle komma att fattas, såsom det alltid sker under partitider, men han skulle på samma gång hafva uttryckt sin öfvertygelse att ett sådant välde icke hade någon lång framtid för sig.

Uppgiften är icke osannolik. Hvar och en som under de förflutna åtta åren med någon uppmärksamhet följt allmänna angelägenheter vet, att 1866 års riksdagsordning lemnat många förhoppningar ouppfylda, eller, med andra ord, att om felet icke legat i grundlagen, har det dock legat någonstädes, ty maskineriet har gått sämre och sämre, med obehagliga, till och med farliga stötar och ryckningar. Vi hafva till förene yttrat, och vi upprepa det af fullaste öfvertygelse, att slitningen, om den fortgår såsom under de tre eller fyra sista riksdagarne, snart nog skall göra hela mekaniken obrukbar; ingen grundlag motstår en så grym medfart som den nu gällande riksdagsordningen från flere håll varit underkastad, ty icke det bäst härdade stål är outslitligt under oskickliga eller ovårdsamma händer.

Och ändå kan man med full förvissning säga att 1866 års riksdagsordning ännu icke undergått sitt afgörande prof. Man kan såsom bekant lång tid nog befara en brygga eller en jernväg, förutsatt att lasterna äro små och hastigheten ringa, men innan den upplåtes åt den allmänna trafiken, måste ett afgörande försök anställas under en belastning som öfverträffar allt hvad under vanliga omständigheter plägar komma i fråga. Först då denna pröfning blifvit af den nya farleden buren inom en i förväg bestämd sättning eller sjunkmon, anses denna med full trygghet kunna brukas af allmänheten.

En sådan belastning, sade vi, har den nya riksdagsordningen ännu icke varit underkastad, men den förestår under nästa år, i och med de nya val som då skola anställas. Detta gäller egentligen Första kammaren, men i vidsträckt mon äfven den andra. Under det allmänna glädjeruset 1866 uppstod en riktig täflan landstingen emellan att verkliggöra de offentligt uttalade förhoppningarna, att med riksståndens afskaffande skulle alla klasser och ståndsskilnader i vårt fädernesland försvinna. Det var endast fyra år sedan den nya kommunalförfattningen trädt i verksamhet, landstingen bestodo då ännu till en stor del af så kallade ståndspersoner, och de af deras ledamöter som tillhörde den egentliga

allmogen lade vigt på att rättfärdiga den tillit som lagstiftaren hyste till deras omdöme och öväld. I 1867 års Första kammare suto halfva den då varande konseljen, mer än hälften af samtliga landshöfdingarne, flertalet af generaldirektörer och presidenter i riket, förutom andra förtroendeembetsmän, stora godsegare och högre militärpersoner. Af dekorationer och titlar fans en imponerande mängd, genom inskränkningen till det ringa antalet långt mer i ögonen fallande än på det gamla riddarhuset, om hvilket kammaren genom sin talman, sin sekreterare och öfriga kanslipersonal samt genom sitt allmänna skick nära påminte. Mer än en gång hörde man talare felsäga sig med sitt »högvälborne herr grefve och landtmarskalk, höglofliga ridderskap och adel». Både i ond och god mening kallades kammaren »det nya riddarhuset», och det berättas att dess ordförande, då han en gång tillfrågades hvad han tyckte om sitt nya riddarhus, skall hafva svarat: mitt nya riddarhus tycker jag väl om; dess bättre beståndsdelar har jag qvar, de sämre har jag blifvit qvitt, och från andra håll har tillkommit mycket af stort värde.

Svenska folkets böjelse för ytterligheter har ofta blifvit anmärkt; verkningarna deraf uppenbara sig dagligen i vårt offentliga lif. Det stora förtroende som landstingen 1866 visade mot de så kallade högre klasserna i samhället följdes inom kort af en betydande reaktion, landstingens egen sammansättning förändrades efter hand, så att allmogens inflytande på flere ställen blef öfvervägande, och pressen gjorde sitt bästa att nedsätta Första kammaren i allmänhetens föreställning. Vi hafva här icke för afsigt att skrifva Första kammarens historia under de förflutna åtta åren, eller att skipa rätt mellan det beröm och det tadel som kommit den till del. Utan tvifvel kan det sägas att den i början intog en nog ensidig ställning, voterade nästan alla anslag som begärdes af regeringen och kanske med obehöflig seghet satte sig emot befogade önskningar från medkammaren. Men å andra sidan måste det erkännas att den samvetsgrant häfdat grundlagens föreskrifter, när de varit i fara att öfverträdas, och man kan trygt säga, att utan det sätt hvarpå den allt ifrån början uppträdde, hade en ordnad regering och en lugn utveckling af samhällsskicket varit omöjliga. Särskildt har den en stor förtjenst om lagstiftningen, och dess allvarliga pröfning af lagförslagen har visat sig så mycket mer behöflig, som medkammaren, med sitt ringare antal af verkligt sakkunnige och sitt mindre intresse för formerna, vanligen egnar föga uppmärksamhet åt denna vigtiga del af riksdagsarbetet.

Från och med förändringen i statsrådet 1870 har Första kammarens ställning till regeringen blifvit väsentligen rubbad. Väl biföll den vid urtima riksdagen 1871 k. m:ts då framställda arméförslag, men de nya rådgifvarne gjorde ingen hemlighet af sin förtrytelse öfver att understödet var för matt och majoriteten för liten. Sedan den tiden har kallsinnigheten å båda sidor varit i oupphörlig tillväxt. Väl voterar Första kammaren som förr de nödvändiga anslagen och understödjer af grundsats äfven i öfrigt regeringen, så vidt det låter sig göra, men detta synes icke göra till fyllest, och man har mer än en gång från statsrådsbänken hört yttranden af missmod, hvilka hvarken varit rätt befogade eller öfverensstämmande med den takt man kunde hafva väntat af så upphöjda personligheter. Det har till och med vankats erinringar om den pligt som denna del af representationen förmenats hafva, att alltid stå på regeringens sida, utan hänseende till det sätt hvarpå denna föres, medan å andra sidan framskymtat den föreställningen att de rätta representanterne för svenska folket vore att söka i rummet bredvid. Sådant gör ond blod; vi vilja icke säga att någon deraf låtit leda sig att handla i regeringsfientlig syftning, men att ett visst kallsinne mot åtskilliga af rådgifvarne uppstått lärer icke kunna förnekas, och företeelsen är för ingen del oförklarlig.

För omkring ett halft år sedan, nyss före riksdagens slut, sökte vi samvetsgrant göra oss reda för den ställning hvari statsmakterna råkat till hvarandra, och särskildt låg det oss om hjertat att så godt vi förmådde ådagalägga, hvarföre Andra kammarens sammansättning, lynne och handlingar svårligen kunde vara annorlunda än de visade sig. Vi hafva aldrig dolt vårt ogillande af det maktmissbruk och det förbiseende af grundlagsformerna hvartill det rådande partiet enligt vår åsigt mer än en gång gjort sig skyldigt, men vi hafva å andra sidan icke heller tvekat att uppträda till dess försvar, när vi sett dess inflytelserikare personligheter allt för orättvist och öfvermodigt behandlade af den regeringsvänliga pressen. Det länder

allmogemajoriteten i Andra kammaren till ovansklig berömmelse — och detta kan icke nog ofta upprepas — att den satt ett jernhårdt motstånd mot den politiska radikalismen. Om det myckna buller som för fem eller sex år sedan gjordes af den nyliberala sekten nu mera fallit i så djup glömska, att det nästan förefaller som en dröm, när man uppslår gamla protokollshäften eller tidningsnumror, så är detta till största delen våra allmogerepresentanters förtjenst, och man kan trygt hoppas, att så länge Andra kammaren är sammansatt så som den nu är, skall aldrig detta stojande sällskap åter resa hufvudet. En annan företeelse, som dermed stod i sammanhang, var den så kallade nihilismen i fråga om statens jernvägsanläggningar; dess förespeglingar hade onekligen något retande för en representation hvars första grundsats är sträng hushållning med statens medel, men allmogemännens sunda förstånd tog ut sin rätt och qväfde i brodden en rörelse som kunde hafva vållat högst ledsamma oredor. Det har mer än en gång blifvit anmärkt, huru föga sinne Andra kammarens flertal i sjelfva verket hyser för den politiska valrättens utsträckning, och det radikala ordflödet, som strömmade ymnigt de första riksdagarne, har nu så godt som fullständigt förstummats. För samhällets högre ändamål, och hvad man kallar dess ideella intressen, har denna del af representationen visat mer deltagande än man torde hafva väntat, och i några fall har den ådagalagt en verkligt storartad frikostighet. Man behöfver således icke hysa några farhågor att den högre bildningen skall af Andra kammaren sättas på svältkur, eller att öfverhufvud taget statens sanna behof skola lemnas ouppfylda. Det är en sak hvari vi önskat dess handlingssätt annorlunda, nemligen i fråga om statens löntagare; men den onekliga njugghet som här uppenbarar sig tycks mindre bero på ett förnekande af behofven än på missnöjet med regeringen, och om man får tro de tidningar som vilja anses föra partiets talan, ämna dess ledande män förvåna verlden genom sitt storsinne, så snart de reformer hvilka ligga dem närmast om hjertat blifvit genomförda eller åtminstone påbörjade.

Mellan kamrarne inbördes rådde från början knapt ett vänligt förhållande, än mindre ett förtroligt: hvardera gick sin egen väg och frågade föga efter den andra. Med tiden blef förhållandet något bättre, men aldrig sådant som man hade rätt att förutsätta mellan två lika berättigade afdelningar af ombud för ett folk som troddes med de gamla riksstånden hafva begrafvit klasskilnader och klasshat. Vid slutet af 1872 års riksdag omtalades allmänt, huruledes en liten grupp af Andra kammarens mest framstående män hade tilltrott sig att utfärda efterrättningar till landstingen, med föreskrifter hvilka personer borde väljas vid förefallande ledigheter till Första kammaren, och samma höst fann man också att åtminstone i ett fall hade rekommendationerna gjort behörig verkan. Man skulle hafva förestält sig att 1873 års riksdagsbeslut i fråga om grundskatternas och indelningsverkets afskrifning borde hafva undanröjt allt groll från Andra kammarens sida; väl fattades beslutet i Första kammaren med en ringa röstöfvervigt, men den stora vigt som der lades på ett förtroendefullt tillmötesgående och önskvärdheten af full tillit kamrarne emellan tycktes hafva förtjent något erkännande. Detta synes emellertid hafva uteblifvit. Icke tillfredsställde med den oerhörda makt som redan nu gällande grundlagsbud tilldela den svenska allmogen, synas dess riksdagsombud vara deciderade att med uteslutande af alla andra samhällsklassers rätt till talan göra sig allena beslutande i den svenska riksdagen. I början af detta år utfärdades till Elfdals tingslags jordegande allmoge af dess riksdagsombud i Andra kammaren ett cirkulär, som offentliggjordes i några tidningar och sedermera blifvit åt efterverlden förvaradt i den nyligen utkomna tolfte och sista delen af det bekanta arbetet »Ur minnet och dagboken om mina samtida». Denna märkvärdiga rundskrifvelse är daterad Stockholm den 16 februari 1874 och undertecknad »*C. Johansson*, riksdagsman». Den börjar och slutar med de enträgnaste uppmaningar till Elfdalens allmoge att i landstinget icke välja andra än bönder. »Ni bör komma i hog», heter det, »att den landstingsman ni i år väljer skall vid nästa års landsting deltaga i valen till riksdagsmän i Förste kammaren.» Författaren vill icke i ett handbref försöka ådagalägga, huru maktpåliggande det är att i nämda kammare »få in personer som åtminstone i någon mon vill billighet och rättvisa åt det betryckta jordbruket», men han hoppas att Elfdalens jordegande allmoge »har åtminstone till någon del reda på, att det

är just Förste kammarens Aristokraters och Byråkraters motstånd der alla våra sträfvanden strandar emot, derföre böra hela svenska nationen vid nu blifvande landstingsmannaval se till att sådana personer komma på landstinget, som icke ha något emot att rösta på ledamöter till Förste kammaren som hafva likställiga intressen med oss.» »Förlåt mig mina vänner», heter det vidare, »att jag vågar påstå det *herre- och tjenstemännen äro alldeles opassande att representera jordbruket både på landsting och riksdag*, detta kan låta hårdt, men hade ni samma erfarenhet och kännedom, *om dessa herrars hjertelag och tänkesätt*, som jag, så instämde ni säkert med mig. Derföre mina vänner väljen en Bonde till landstingsman,» o. s. v. Den makalösa oblygheten i denna cirkulärskrifvelse hade emellertid en alldeles motsatt påföljd mot den beräknade, ty icke allenast blefvo de utpekade herremännen talrikare än förut representerade på landstinget, utan dettas medlemmar valde, med åsidosättande af en framstående och högt aktad allmogeman, två stora industriidkare, af hvilkas upplysning och erfarenhet Första kammaren säkert kommer att draga ett godt parti.

Annorlunda utföllo valen i andra landsting, och *ett* sådant var i synnerhet egnadt att väcka uppmärksamhet. Bosatt i ett aflägset län från det för hvilket han valdes, var den utsedde för den ort af hvilken han mottog detta utmärkta förtroende till den grad obekant, att det befans nödvändigt att utsätta hans postadress, för att åtminstone upplysa om orten der mannen var till finnandes. Endast tre af samtliga landstingsmännen kände något om honom, och en af dem, en riksdagsman i Andra kammaren, säges hafva på derom framställd fordran erbjudit sig att ikläda sig personligt ansvar för hans respektabilitet. Vi förmoda att denna proprieborgen icke kommer att utkräfvas, ty vederhäftigheten är onekligen ringa. Tidningarna på stället der valet skedde uttalade i starka ordalag sin förtrytelse, och en tidning i den provins der den valde är bosatt försäkrade utan tvekan, att något sådant icke hade kunnat hända i den ort der man kände honom. Omdömet är betecknande, om än icke särdeles artigt.

Vi skulle icke fästa mycken vigt vid denna enstaka företeelse, om det icke vore all anledning till den föreställningen att den skall blifva ofta upprepad, kanske upphöjas till regel i stället för utgöra ett undantag. Det är oss berättadt, att den nya ledamotens namn var ett bland dem som från början stodo uppförda på listan; det sjelfkonstituerade välfärdsutskottet, som nu mera säges räkna en eller ett par medlemmar äfven inom Första kammaren, anbefalde utan tvifvel inga andra kandidater än sina egna själsförvandter, om hvilkas föregående de naturligtvis voro noga underrättade, och om hvilkas blifvande åsigter och handlingar i alla förekommande fall de säkert gjort sig fullkomligt förvissade. »Åsigter», sade vi, i en förskönande betydelse; egna åsigter, och någon förmåga att förfäkta dem, är hvad man *icke får hafva*, om man önskar rekommendation och understöd af dessa herrar: man skall hafva andras åsigter, och rösta efter andras fingervisning, ty i annat fall skulle ju ingen göra sig besvär med hela saken.

Att i landsting och i Första kammaren invälja »*en Bonde*» låter i allmogeriksdagsmännens mun så naturligt och oskyldigt, ja, vi tro att det är både det ena och det andra. Ingen ting är begripligare än att den klass eller individ som kommit till en stor och opröfvad makt, samt deri finner njutning och fördel, vill ha mer af den välsmakande rätten och gör allt hvad han kan för att få sitt begär tillfredsställdt. Den svenska bonden gör icke något undantag från regeln, och det vore orimligt, ja från hans synpunkt oförsvarligt, om han icke gjorde fullt bruk af den makt han nu har i sina händer. Att i strid med hela andan i 1866 års riksdagsordning, och vi våga trygt säga i strid med hela vårt statsskick, tillintetgöra Första kammarens förmåga af sjelfbestämning och förvandla den till ett lydigt bihang åt den andra, har alltid varit ett föremål för landtmannapartiets längtan, och en af dess ledare uttalade en gång oförbehållsamt nog, att hvad partiet behöfde alldeles icke var röster, ty det kunde de bestå sig sjelfva, men att ett mycket begränsadt antal af sakkunnige ändå kunde vara välkommet nog, i ändamål att placera en eller annan i de vigtigare utskotten för att lemna upplysningar. »Votera», tillade han i trygg ton, »det göra vi sjelfva.»

Det är i allmänhet rätt svårt att veta hvad som nu för tiden skall förstås med »en Bonde». Det ligger icke, eller åtminstone blott undantagsvis, rocken; menniskor kläda sig nu mera temligen lika, och äfven i tänkesätt, skick och lefnadsvanor är det icke längre

någon klart märkbar skiljelinie uppdragen mellan den förmögnare bonden och herremannen. Skilnaden måste således ligga uti vissa intressen, och kanske ännu mera i sättet att utan alla hänsyner göra dessa intressen gällanden, men detta är icke något igenkänningstecken för allmogen utan kan lika väl träffas hos sådana som intagit Riddarhusets främsta bänkar. Vi veta ej heller rätt, om det enligt hr C. Johanssons språkbruk ännu funnits »en Bonde» i Första kammaren: vi vore nästan böjde att betvifla det. Tages ordet i dess gamla redbara mening, innebär saken ingen ting förskräckande, ty den svenska dannemannen förenar med ett skarpt sinne för egna fördelar ett vaket sinne för allmänt bästa och står i tillgänglighet för upplysning framför allmogen i de flesta andra länder. Men svårigheten är att förmå män af denna klass, »rena bönder», såsom vi i ordets allra bästa mening ville kalla dem, till att med uppoffring af tid och penningar under en tredjedel af året, skilde från sina hem och sina angelägenheter, lefva i förhållanden som måste vara dem jemförelsevis främmande, och underkasta sig ett själsarbete som för mången af dem måste vara ganska ansträngande. Vi tala nu om män med heder och samvete, som icke låta blindvis skicka sig i andras ärenden utan hafva behof af egna öfvertygelser och handla på sitt eget ansvar. Det smakar icke den rena bonden att afsäga sig sin myndighet och i förväg svärja lydnad åt en auktoritet, hvars syften han icke kan klart genomskåda. Men det fins en annan klass af personer, för hvilka den blinda undergifvenheten under vissa ledares ordres har ingen ting afskräckande, och för hvilka den sociala utmärkelse som ett val till Första kammaren anses innebära har åtskilliga lockelser, folk som på ett eller annat sätt förtjent mycket penningar och tycka om att visa det, men som kanske råkat att lemna några fula plumpar i domböckerna, stått tilltalade och förvunne att hafva tagit skjutshästar från resande, pliktat för slagsmål och vägafridsbrott, brustit åt ådömd edgång, blifvit dömde till afbön för oqväden och oskickligt beteende inför motparter, eller på annat sätt förvärfvat det slags anseende som uttryckes i det gamla ordspråket att ingen är profet i sitt fädernesland. Sådana personer kunna hafva goda skäl att »med tacksamhet» mottaga en kallelse till Första kammaren, utan andra åligganden än att efter tillsägelse pålitligt frambära listor och voteringssedlar, och med full frihet att om ärendena taga den minsta möjliga kännedom. I § 4 Regeringsformen föreskrifves att konungens rådgifvare skola vara »kunnige, erfarne, redlige och allmänt aktade svenske män»; lyckligtvis uppställer § 26 Riksdagsordningen inga sådana drakoniska förbehåll, och det fordras icke så litet att i vårt land förverka valbarhet såsom riksdagsman. Om nu de som hafva makten och äro beslutne att bruka den vilja hafva rätt trogna och användbara handtlangare, så göra de väl i att icke kasta sitt öga på de rena bönderna, utan i stället på den kategori vi nyss skildrat. De skola genom ett sådant handlingssätt också vinna en annan fördel, som ligger dem mycket om hjertat, nemligen att säkert och hastigt bereda en stor mängd nya ledigheter i Första kammaren, på hvilka de kunna insätta sina anhängare, ty ingen lärer förtänka de äldre ledamöterne, om dessa förlora lusten att under sådana omständigheter längre stanna qvar, allra helst om de på samma gång se sig från de mest upphöjda platserna betraktade med allt annat än blida ögon och i öfrigt finna sig rent ingen ting kunna uträtta. Man har yttrat någon förvåning deröfver att de förr så sällsynta afsägelserna i Första kammaren i år på en gång blifvit så talrika att icke mindre än aderton nya val denna höst måste företagas. Vi äro öfvertygade att detta är ett intet i jemförelse med hvad man nästa år får upplefva. Sjelfständiga och högt aktade män med lång politisk erfarenhet, som främst bland alla bidragit att på Första kammaren trycka dess stämpel af omutligt rättsinne, lojalitet och parlamentariskt godt skick, hafva öppet förklarat att de under inga omständigheter skulle vilja underkasta sig ett omval, äfven om det erbjödes dem, och mer än en af de män som genom höga förtroendeembeten eller eljest stå i det förhållande till regeringen, att de blott med smärta kunna rösta emot ett kungligt förslag, finna olämpligt att vidare utsätta sig för sådana eventualiteter. Det skall blifva mycket märkvärdigt att se, huru många af kammarens gamla ledamöter vid början af 1876 års riksdag finnas qvar på sina platser; åtminstone torde de större gods- och bruksegarnes, de betydligare köpmännens och industriidkarnes samt andra oberoende enskilda representanters leder hafva betydligt glesnat, och kanske flertalet utgöras af »bönder», sådana nemligen som kunna för-

mås att mottaga förtroendet, samt i hufvudstaden bosatta embetsmän. Vi lemna derhän, om sådant blir nyttigt för det anseende Första kammaren hittills hos alla tänkande i landet åtnjutit; vi skulle icke tro det. Men hvarje offentlig institution som icke är omgifven af aktning verkar menligt och mognar hastigt till sin undergång. Sannolikt skall man då nedsätta census till Första kammaren och förse dess ledamöter med arvoden, hvarigenom all karaktersskilnad mellan kamrarne upphör, och den ena endast kan anses såsom ett utskott af den andra. Dermed äro emellertid andan och väsendet af 1866 års riksdagsordning väsentligen förändrade, och oöfverskådliga utsigter öppnade för en samhällsutveckling hvars beskaffenhet och följder vi hvarken kunna eller vilja förutse.

Vi äro dock öfvertygade att den redbara delen af Sveriges allmoge skall betänka sig två gånger, innan den bidrager att införa ett samhällstillstånd som aldrig kan blifva till dess sanna nytta, aldrig skänka varaktig tillfredsställelse åt någon god medborgare, och på sin höjd för ett ögonblick smeka skadeglädjen hos en eller annan person i officiel ställning, som trott sig ega skäl att beklaga sig öfver den nu varande kammarmajoritetens eller enskilde af dess medlemmars förhärdelse och ondska. I gamla bondeståndets tider gick det an att hjelpa sig med skrifkunniga vänner, när man sjelf saknade tillräckliga insigter, men detta stånd var då endast en fjerdedel af representationen, som verkade snarare genom sitt mothållande än genom sin rörelse framåt, hvaremot det nu är landtmannamajoriteten i Andra kammaren som, med tillhjelp af sina anhängare i Första kammaren, icke blott afgör alla riksdagens samfälda voteringar utan i väsentlig mon bestämmer äfven statsregleringens hela utseende. Vi hafva hört uppgifvas af personer som böra hafva noga reda på saken, att landtmannapartiet senast räknat på att erhålla 10 röster i Första kammaren till de 15 eller 20 som finnas der förut, för att med denna siffra kunna beherska de samfälda voteringarna. Vi tro icke att den är fullt uppnådd: vi skulle säga att 7 röster äro med säkerhet förvärfvade för alla händelser, och att de tre som ansetts ytterligare erforderliga komma att bero på särskilda omständigheter för hvarje tillfälle. Dermed bör dock såsom oss synes partiets äregirighet för det närvarande finnas tillfredsställd: det är lätt att med några enheter föröka majoriteten i Andra kammaren, som vid förra riksdagen i vigtigare frågor sväfvade något öfver eller under 120, och då har man skäligen hela statshushållningen i sin hand, särskildt de löneförhöjning behöfvande embetsmännen.

Förargelse måste ju komma. Ingen klok menniska hade väl föreställt sig att införandet af ett nytt representatift skick, som till den grad förändrade den förra maktställningen att två ståndS sjelfskrifvenhet helt och hållet öfverkorsades, skulle afläpa utan slitningar, men man hade hoppats att regeringen genom sin fina takt och sitt goda omdöme skulle lyckas afvända de svåraste. Det är ingen lätt sak att styra; det gick för sig för föregående tiders maktegande att herska genom söndring, taga löst ett stånd i sender från de öfriga, eller verka på de svage i tron vid de förstärkta utskottens slutliga voteringar. Med två lika ställda kårer, hvar för sig uppblandade med spridda beståndsdelar af den gamla riksdagen, var det oändligt mycket kinkigare att utöfva en ledande och sammanhållande kraft, men att det för rådgifvare med anseende icke var omöjligt, visade kronans främste rådgifvare de första riksdagarne, då Andra kammaren flere gånger villigt öfvergaf sina egna önskningar för att foga sig efter hans. Man må säga hvad man vill om denna konselj, som under en konseqvent och säker ledning dock uträttade åtskilliga storverk; oförnekligt är att dess uppträdande vid alla tillfällen var utmärkt af värdighet och takt, dess personal omgifven af allmän vördnad. Men denna rådkammares dagar voro räknade: redan om våren 1868 afgingo, af olika bevekelsegrunder, fyra, och två år senare följde hufvudmannen efter. Vi känna icke hvilka grundsatser gjorde sig gällande vid valen af efterträdare det förstnämda året; väl förspordes det att den ledamot af Högsta domstolen som tillträdde en konsultativ statsrådsplats var i förväg utsedd till justitiestatsminister, men det måtte sedermera hafva befunnits att ordförandeskapet i Evangeliska Fosterlandsstiftelsen var en ytterligare qvalifikation för denna höga befattning. Emellertid blefvo dessa båda element bestämmande för den närmaste framtiden, och deras verkningar fortfara ännu i denna stund. Det är temligen allmänt kändt, att då reorganisationen af statsrådet på försommaren 1870 skulle företagas, hade dess blifvande förste man af sin suverän ganska vidsträckta uppdrag. Underhandlingar inleddes, må hända för skens

skull, med en man af högsta anseende, icke mindre såsom statsman än såsom på det närmaste hemmastadd med kyrkan och undervisningsväsendets angelägenheter. Då uppgick en dimma af jorden, för att tala i skapelsehistoriens språk, och när den skingrades, satt en helt annan vid ecklesiastikportföljen.

Efter hvilka grundsatser de öfriga lediga platserna besattes har icke blifvit bekant, men den nya konseljen blef emellertid fulltalig, utan att, så vidt det kunde spörjas, sammanhållas af en enda gemensam öfvertygelse i någon stor fråga; tvärt om synes det antagligt att hvar och en för sig förbehållit sig full frihet att handla efter omständigheterna. Den bekanta företeelsen efter den urtima riksdagen 1871 rubbar på intet vis detta antagande. Sammankallandet af detta olyckliga riksmöte var, så vidt man efteråt kunde dömma, ett verk af slumpen: i trontalet vid slutet af samma års lagtima riksdag hade blifvit framkastad en fras, för hvilken konseljen efter den gängse uppfattningen af våra konstitutionella förhållanden icke var ansvarig, och någon vidare öfverläggning synes icke hafva egt rum, utan så snart det anmäldes att cheferna för de båda krigsdepartementen fullgjort vissa, dem af konungen personligt lemnade uppdrag, antogs den urtima riksdagens sammankallande följa af sig sjelf. Af en vacker *esprit de corps* ville konseljen in corpore stå eller falla med krigsministerns förslag, och när det föll, såsom alla menniskor förutsett, inlemnade statsråden mangrant sina afskedsansökningar. Det var en rent personlig fråga, såsom följderna visade; icke ett enda anförande som afgafs i kammaren af de öfriga statsråden röjde att de satt sig djupare in i krigsministerns tankegång eller med full öfvertygelse omfattat hans förslag, men det ansågs att något måste göras, lika godt hvad, och »pressen» hade förklarat sig för den framlagda organisationen. När den var förkastad följdes krigsministern artigt utom dörren af sina kolleger, och när han väl aflägsnat sig, gingo de in och satte sig igen, såsom om ingen ting passerat. Riksdagen beslöt halftannat år derefter för sin del en härordning, bygd på helt andra grunder, och de suto tåligt stilla. De tillstyrkte enhälligt framläggandet af en proposition om ändring af § 80 Regeringsformen, och när då varande justitiestatsministern förklarade, att regeringen, eller åtminstone han för sin del, om detta förslag förkastades, icke kunde fortfara att arbeta på den nya härorganisationen i den af riksdagen önskade syftningen, läto de äfven honom falla, sedan de förut desavouerat honom genom sin tystnad. Den sista lifsuppenbarelsen af deras verldskunniga solidaritet egde rum för knappa tre månader sedan, Andra kammaren hade beslutit en ny skogsodling för Norrbotten, och genom en besynnerlig slump hade den afgörande punkten äfven i Första kammaren passerat så obemärkt, att klubban hade fallit innan de som ämnade yrka afslag hunnit begära ordet. Chefen för finansdepartementet ansåg sig icke kunna tillstyrka utfärdandet af en författning samt inlemnade sin afskedsansökning, och de läto honom falla såsom de båda föregående. Hvem skall härnäst kastas öfver bord för att hålla skeppet flott? Sjöministern säges vara betänkt på att söka hamn för egen räkning; den fasta återstoden af Carl XV:s sista konselj utgöres då af statsråden Wennerberg, Berg och Bergström. Till hvilken af dem skall ordningen först komma att uppoffras, för att tills vidare frälsa de båda återstående? Lotten kan ju få skilja, i fall andra omständigheter neka att afgöra det. Att en sådan eventualitet någon gång skall inträffa, framgår nästan såsom en naturnödvändig följd af de här i hast tecknade antecedentia. När och huru katastrofen kommer, kan vara skäligen likgiltigt.

Vi upprepa ännu en gång hvad vi i dessa blad ofta till förene yttrat, att en stark representation fordrar en stark regering, om icke båda lagstiftande makterna skola inbördes nöta ut hvarandra. Denna styrka måste hafva sin grund i samstämmighet, ej i stridighet, icke så till förståendes som skulle icke regeringen hafva rätt att i enskilda frågor göra sin åsigt gällande mot riksdagen, utan i den mening att ingen stor angelägenhet kan föras till ett lyckligt slut utan full öfverensstämmelse i öfvertygelser och önskningar mellan lagstiftningens båda organer. Om denna åsigt är riktig, måste det vara regeringens förnämsta ögonmärke att arbeta på samstämmighet inom riksdagen inbördes; i små saker går det för sig att styra med en kammare och en minoritet i den andra, men i de stora är det absolut omöjligt, och redan att försöka något sådant medför sina vådor. Hvad skulle följden hafva blifvit, om det lyckats 1871 års konselj att med en svag majoritet i Andra kammaren genomdrifva en arméorganisation som icke hos någon samhällsklass hade några varmare vänner, men

afgjorda fiender i den klass som är talrikast och följaktligen politiskt mäktigast i landet? Den nu varande konseljen har allt för litet arbetat på att sammanhålla och försona kamrarne, ja, man har sett mer än ett försök att hålla dem i spänning och söndring. Men huru skulle också en styrelse kunna uppställa ett sådant mål för sig, hvilken inom sig till den grad som den närvarande saknar alla sammanhållande grundsatser, der hvar och en vill gå sin väg för sig, med de bundsförvandter han för tillfället kan förskaffa sig, och på sin höjd af personlig kamratkänsla, men sällan eller aldrig af full och varm öfvertygelse, understödjer sina kolleger? På denna sammanhangslöshet kunde andragas otaliga exempel; vi vilja nämna blott det enda hvilket vi nyss ofvanföre berört. Under den sist förflutna riksdagen ansågs det så vigtigt att försöka gifva grundlagshägn åt en framtida arméförfattning, som då ännu icke ens var i sina allmänna grunder uppgjord, att regeringens främsta ledamot fann sig böra göra saken till en kabinettsfråga. I hvarje annat konstitutionelt samhälle skulle icke ett sådant steg hafva blifvit taget utan i samråd med hans embetsbröder, men vi antaga att det här icke varit någon sådan öfverläggning, efter som ingen af de öfrige lät förmärka något lifstecken. Hurudan blir ställningen nu? Antingen gör regeringen ingen proposition, och då erkänner man stillatigande att den förra var onödig, eller framlägges ett nytt förslag. Vi kunna icke tänka oss möjligheten att det förra skulle återkomma oförändradt, då Första kammarens afslag är på förhand gifvet; det måste således innehålla något som bättre motsvarar denna kammares önskningar. Men om en sådan proposition tillstyrkes af dem som voro med om den förra, gifva de sig ju sjelfve orätt och erkänna sitt förhastande. Sådant stärker ingen regerings anseende. I andra frågor kan regeringen modifiera sina förslag i mindre vigtiga detaljer, så vida den hufvudsakliga syftningen är bevarad, men i fråga om grundlagsändringar, der hela vigten ofta hvilar på ett enda ord, kunna icke två motsatta redaktioner betyda alldeles samma sak, och då man besluter sig för den ena, måste man följdriktigt underkänna den andra.

En särskild källa till den nu varande konseljens svaghet har varit dess underliga förhållande till pressen. Vi skola icke här inlåta oss på den i förra tider mycket omtvistade frågan, huru vida regeringen bör hafva en officiel tidning, som hvar man vet uttrycka dess åsigter i vigtigare angelägenheter, eller om allmänheten bör derom lemnas i okunnighet. Vi känna icke något konstitutionelt samhälle der styrelsen anser sig kunna helt och hållet umbära ett dylikt språkrör, och der ett erkändt officielt organ saknas, hjelper man sig vanligen fram på det sättet att ministèren väljer någon särskild förtrogen bland den öfriga pressen, och denna bundsförvandt plägar på kallas officiös, en benämning som närmast torde kunna öfversättas med tjenstbevisande. Men oerhördt torde det vara att hvarje minister har sin särskilda lif- och hustidning, som ridderligt försvarar honom, på samma gång som den vid sina tillfällen ger hans kolleger rätt duktigt på hufvudet. Detta är hvad som inträffat här, och som på ett olyckligt sätt bidragit att intrassla förhållandet. Vi hafva sett en af våra samtida med stor kraft taga en särskild departementschefs parti mot riksdagen, och med en sådan innerlighet tillegna sig icke blott hans tankegång utan sjelfva hans egendomliga uttryckssätt, att föreställningen om en identitet nästan tvingat sig på läsaren. I samma blad har varit synlig en vidlyftig argumentation i ämnet, till uttryck och vändningar så öfverraskande lik de anföranden som stundom afgifvas af en konsultativ ledamot af konseljen, att man tyckte sig hafva talaren lifslefvande framför sig. Allt detta kan ännu förklaras och försvaras: bladet proklamerar sitt fullständiga oberoende och gifver till känna att det af fri och egen öfvertygelse stält sig såsom en »sjelfständig bundsförvandt» vid de högt uppsatta personligheternas sida. Men nu kommer något annat. I samma spalter, hvilka så ofta öppnat sig till det varmaste försvar för en mängd regeringshandlingar, börjas en brinnande agitation mot riksdagens beslut i fråga om grundskatternas och indelningsverkets afskrifning, ehuru konungen från tronen i grundsatsen gifvit det sitt godkännande, och regeringen genom en följd af handlingar ådagalagt sin beredvillighet att bringa det i verkställighet. Hvad skall läsaren nu tro, antingen att bladet i den mest brännande af alla för närvarande föreliggande frågor, om hvilken regering och riksdag visat sig hysa samstämmiga åsigter, beslutit sig för en afgjord opposition mot båda, eller att det finnes tysta önskningar hos regeringens leda-

möter att upprifva beslutet och aldrig låta det komma till verkställighet?

Det hade varit bättre för »ministèren Adlercreutz» att ega några flere vänner inom riksdagen och några färre inom pressen. De rökoffer som på den senares altare blifvit tända hafva varit så starka och ymniga att de slagit åt hufvudet, och sådant är ej nyttigt för personer som behöfva hålla tankarne klara. Men vi vända oss bort från detta ledsamma kapitel och dröja ett ögonblick vid den nyss antydda möjligheten af ett försök att upprifva 1873 års riksdags beslut angående grundskatternas och indelningsverkets upphörande. För egen del hafva vi aldrig gjort någon hemlighet deraf att vi funno priset högt; vi hade helst sett att man förenat sig om en 40:årig aflösning, ungefär så som hr C. A. Larsson i Andra kammaren föreslog i sin bekanta motion, och vi uttalade det på den tiden, då till och med detta beskedliga förslag gälde såsom revolutionärt. Men då en gång rörelsen fått en sådan fart att den hotade genombryta alla dammar, slöto vi oss efter någon tvekan till 1873 års skrifvelse, i den öfvertygelse att om den icke bifölls, skulle fordringarna en annan gång sträcka sig än längre. Vi hafva sedan dess icke ändrat tanke. Det är ett stort kapital staten eftergifver, men om med denna eftergift vinnes ett betryggande försvar och en förnuftigare beskattning, så är det vår fasta förvissning att priset icke är för högt. Båda statsmakterna hafva nu en gång samdrägtigt beträdt den öppnade banan, och om de vandra den redligt vidare, kan den enighet uppnås som är så oumbärlig för hela vår allmänna välfärd. Hvart skulle det taga vägen med samdrägten mellan kamrarne, som börjat bilda sig på grund af denna öfverensstämmelse i åsigter, om beslutet nu skulle öfverändakastas, och alla planer för en lång tid öfvergifvas att bringa till reda vårt oefterrättliga försvarsväsende till lands och sjös? Och först och främst: hvart skulle det taga vägen med aktningen och förtroendet till regeringen, om från tronen högtidligt uttalade försäkringar skulle jäfvas? Vi vilja hoppas, att om något parti, vare sig inom konseljen eller inom riksdagen, verkligen har en sådan afsigt som de förenämda tidningsartiklarne synes gifva vid handen, det måtte betänka sig två gånger, innan det sätter planen i verkställighet.

Det är en allmän föreställning hos främlingar att Sverige, politiskt och socialt taladt, i det hela är ett lyckligt land, hvars konstitutionella former gifva tillräckligt utrymme för en lugn och naturlig utveckling, utan att inbjuda till de våldsamma brytningar mellan samhällsklasserna som annorstädes uppskrämma sinnena. Vi hafva delat denna föreställning, och vi hafva trott den delad af flertalet bland tänkande menniskor i landet. Kanhända är detta gammalmodigt; det är möjligt att vi icke följt med vår tid, icke sett huru framtidens ande skakar sina vingar. Väl hafva vi stundom hört att till exempel konungens allena styrande makt, såsom den är honom i regeringsformen försäkrad, är ett minne af forna tiders förtryck, ovärdigt det friborna svenska folket, och att konungen icke är något annat än det suveräna folkets förste löntagare, för att icke säga tjenare. Vi hade dock förestält oss att den stora allmänheten icke ser saken i samma tröstlösa ljus, att den ganska väl vet huru liten del af riksstyrelsen konungen personligt utöfvar, och att hans rådgifvare, långt ifrån att i sin verksamhet inskränkas till att bjuda goda råd, när de begäras, i sjelfva verket i hans namn utöfva styrelsen, men att gammal god sed bjuder att i konungens person vörda kronans majestät. Vill man efter hand utrota denna traditionella vördnad för konungamakten och reducera den till ett simpelt politiskt maskineri, eller ännu hellre till en konstitutionel fiktion, hvilken man lemnar att fredligt torka bort, för att slippa besväret att med våld omstörta den, då är det nyttigt att så snart som möjligt upplysa folket om sitt misstag och lägga i dagen tomheten af den skuggbild som det ser framför sig. Under sådana förutsättningar är det rätt och klokt att konungens rådgifvare hvar för sig handla såsom satraper, hvar för sig inför riksdagen gifva till känna hvad *kongl. maj:t* (det vill säga departementschefen i sin egen allena bestämmande person) kommer att i det eller det fallet göra och besluta, eller att en sådan embetsman åtminstone säger ut hvad han sjelf framdeles kommer att tillstyrka k. m:t, äfven om det officiella bladet skulle samma afton underrätta allmänheten att konungen just haft för afsigt att ombilda sin konselj. Fortfares på detta sätt ihärdigt och följdriktigt, är § 4 R. F. på intet vis oroande, och den kan då lemnas att qvarstå såsom en minnesvård öfver våra förfäders inskränkthet, till

dess att den af sig sjelf borttorkar såsom fjolårsgräset.

Det har varit en allmän föreställning, att sedan ståndsväsendet såsom en politisk inrättning blifvit genom den nya riksdagsordningen afskaffadt, klasskilnaderna skulle med den tillväxande odlingen af sig sjelfva så småningom utplånas, men att, intill dess att denna sociala förändring hinner på naturlig väg försiggå, den högre bildningen, och den större erfarenhet i offentliga angelägenheter som följa med en mera fulländad uppfostran och en oberoende lefnadsställning, icke vore utan allt värde i folkrepresentationen. Att sluta af allmänt bekanta företeelser, måste äfven denna åsigt vara föråldrad och höra till gamla tiders fördomar. Vi se huru det ena bemödandet efter det andra göres för att ur folkrepresentationen utskjuta detta element, och att sluta af mer än halft genomskinliga anspelningar som stundom falla der man minst väntat dem, tycks detta uppfattas såsom ett godt, eller åtminstone oundvikligt stycke samhällsarbete. Om den högre statsmannavisheten anser sig i sina sträfvanden för det allmänna bästa hindrad och motarbetad genom närvaron af personer som hafva någon vana att tänka för sig sjelfva, må man då öppet säga ifrån det och arbeta på sådana förändringar i statsskicket, att »folkmakten» med ens befrias från alla olikartade och störande beståndsdelar, så att framåtskridandet i den rätta riktningen må blifva obehindradt. Det fordras ganska få grundlagsförändringar till att rödja väg för ett sådant sakernas tillstånd: endast nedsättningen till hälften af de ekonomiska vilkoren för valbarhet till Första kammaren och anvisande af arvoden åt dess ledamöter. Inga förhatliga aristokrater, plutokrater eller byråkrater skola då längre tränga sig mellan »folket» och dess »tjenare», ingen anspråksfull bildning sticka upp hufvudet öfver det mått som utmätes i folkskolorna och folkhögskolorna, och om undantagsvis en eller annan embetsman insläppes — för att meddela upplysningar — skall han nog lära sig respekt för sina nya principaler.

Detta är icke vårt samhällsideal, säkert icke heller flertalets af svenska folkets. Vi kunna icke ens föreställa oss att ett sådant samhällsskick på allvar önskas af den klass hvars representanter äro öfvervägande inom den ena delen af representationen och med hvarje dag vinna ett ökadt fotfäste inom den andra. Väl utfärda de, såsom vi sett, uppmaningar till sina hemmavarande hufvudmän att till landsting och Första kammare icke välja annat än bönder, väl undfaller dem stundom meningsfulla ord, om huru det skall bli när folkets män komma till makten, men vi kunna icke fatta allt detta annorlunda än såsom ett tomt hot, eller på sin höjd såsom ett uttryck af tillfälligt missmod, då icke allt går efter deras önskningar. Den fasta och sunda kärnan af landets jordbrukande befolkning älskar ännu såsom förr att kunna med förtroende och vördnad se upp till den makt som representerar samhället och dess ordning, älskar att se konungen omgifven af män som förmå att bjuda aktning, och hör hellre ett allvarligt ord, när det är godt menadt, än ett smekande, när det misstänkes vara ingifvet af fruktan. Den svaga undfallenheten veta sådana män förträffligt att bruka för sina ändamål, men de akta den icke, och bästa beviset derpå är det spefulla löje man med någon uppmärksamhet kan se dem bekämpa, så ofta smickret och gunstfikandet falla allt för bjert i ögonen. Få de blott tänka sig litet före och ostörde af oberättigade inflytelser begagna sitt eget sunda naturliga förstånd, så begripa de nog att det fordras andra krafter, annan bildning och annan erfarenhet än deras till att föra samhället framåt. Taga de sig blott tid till besinning, lära de nog att skilja sina verkliga vänner från dem som icke äro det, äfven när de föra mycket fagert tal på tungan, och inse att icke allt är reformer som vid första ögonkastet kan se så ut. De skola mer och mer finna nödvändigheten att begränsa sina önskningar och moderera sina anspråk; i den mon detta sker, skola de helt visst hos dem de nu betrakta som vedersakare finna ett större och uppriktigare tillmötesgående än de väntat sig.

Vi hafva i det föregående uttalat den tanken att det är som stundar blir ett profår för det nya riksdagsskicket, och vi hoppas hafva gifvit några skäl för denna förmodan. Det blir en tung belastning som kommer att pröfva bryggan mellan ståndsväsende och modern konstitutionalism; måtte hon kunna bära dem utan att svigta. Men för att profvet skall med heder bestås och ingifva trygghet för framtiden, måste alla krafter samverka för att göra det drägligt, och alla goda krafter i samhället tagas i anspråk. När mannen af allmogen är god för sig sjelf och har sina medborgares förtroende, må man fritt välja

honom till landsting och riksdag; hvad som möjligen brister honom i kunskaper och erfarenhet kan han efter hand förvärfva, om han känner med sig att sådant är hans pligt, samt att insigter och erfarenhet hafva något att betyda. Men må man väl akta sig för att vilja skjuta hans drägt framför sig såsom en partifana, en krigsförklaring mot alla andra som hittills haft något att betyda, ty från den dag statsmakterna samdrägtigt vände upp en ny sida i vårt lands historia, skall hvarje försök att på nytt införa ett klassvälde misslyckas, till förderf och nesa för sina upphofsmän.

Litteratur.

Esaias Tegnérs efterlemnade skrifter. Ny samling. Tre delar. Stockholm F. & G. Beijer 1873—74. Pris (subskriptions-) 10 kr.

Mot slutet af förlidet år (årg. 1873 s. 743) hade vi tillfälle att anmäla det då nyss utkomna första häftet af denna samling och lemna en redogörelse för beskaffenheten af dess innehåll. Då vi nu hafva den fullständig framför oss, skola vi egna våra sista blad åt några vidare betraktelser öfver dessa märkliga skrifter.

Andra bandet upptages liksom det första nästan uteslutande af bref, de flesta till C. P. Hagberg, kyrkoherde i Clara, sedermera pastor primarius i Stockholm, och fader till Shakspeare's berömda öfversättare, till Beskow, Agardh och Heurlin, hvilken sistnämde blef Tegnérs efterträdare. Äfven med diplomaten Johan Fredrik af Lundblad, en bland de yngsta medlemmarne af Herberget, underhöll han en under några år fortlöpande, ehuru icke särdeles liflig korrespondens, hvars största intresse ligger i de upplysningar som lemnas om förhållandena vid Lunds universitet under denna tid. I ett af dessa bref rekommenderas Reuterdahl, då för tiden docent, till erhållande af någon informatorsplats. R. är fattig, heter det, och kan ej berga sig med mindre lön än 200 rdr banko, men kan mera fås, är det så mycket bättre. »Mannen är högst skicklig för undervisningen. Han har fordom haft litet fosforism, men denna ohyra har jag skrapat af honom, så att för närvarande ej mera är qvar än som jag och andra bibehålla såsom merkurialsalva mot de akademiska fransoserna.»

Brefven till Geijer och Atterbom äro få och innehålla, med undantag af det första till Geijer, ingen ting särdeles märkvärdigt. Att korrespondensen varit liflig, synes deraf att bland Tegnérs efterlemnade papper återfunnits icke mindre än 33 bref från Geijer till honom, hvaremot Geijer icke synes hafva bevarat brefvexlingen med Tegnér, efter som endast sju nummer kommit till rätta. Till Atterbom finnas endast 3 skrifvelser, hvilka alla, men i synnerhet den sista, som ehuru utan datum förskrifver sig från slutet af 1839, visa huru rent Tegnérs sinne var från alla bittra minnen af den litterära fejden. Intressanta äro några uttryck som hafva afseende på Geijer efter hans bekanta affall; i sitt bildrika språk antyder Tegnér ganska klarsynt den vanskliga beskaffenheten af Geijers förbindelse med liberalismen.

För öfrigt träffar man en stor mängd »strödda bref till olika personer», icke mindre än 53, af hvilka några äro så obetydliga att de utan särdeles skada hade kunnat utelemnas. Ett till M. Lagerlöf, död såsom kyrkoherde i Nyed af Carlstads stift, är intressant för den skildring af tillståndet i Vexiö stift som deri meddelas. På mer än ett ställe i sin korrespondens klagar Tegnér att hans verksamhet såsom embetsman icke uppskattades till sitt rätta värde, under det att man gjorde alldeles för mycket af hans poesi.

I brefvet till Lagerlöf omtalar han, huru hans företrädare (friherre Ludvig Mörner), ehuru en hederlig och rättskaffens man, saknat all drift och låtit det gå såsom det kunde, både i kyrkan, läroverket och sitt eget hus. Han klagar öfver de yngre presternas okunnighet, hvilken han genom personlig undervisning sökte afhjelpa, och de äldres fylleri. »Några af de skarpaste fyllbultarne har jag lyckats få afsatta, dock efter mångfaldiga omvägar och processer, ty nu för tiden är det lättare att afsätta en kung än en försupen prest. Andra har jag satt i overksamhet genom ständig permission, hos andra måste jag stanna vid skrapa, uteslutande från förslag» o. s. v. Bittert är hans missnöje med regeringens slapphet; hennes hela intresse säges vara koncentreradt kring,

uniformerna, »utan att ens akta på deras innanmäte; hon använder aldrig andra mesyrer än halfva, och dagtingar oupphörligt med sin helsyster uselheten.» Hans omdömen om d. v. statssekreteraren för ecklesiastikärenden (Hartmansdorff) äro öfverdrifvet stränga, och säkert ej så litet orättvisa.

Icke det minst intressanta stycket i denna samling är ett bref till då varande kronprinsen Oscar, dateradt den 14 januari 1827, rörande tillsättningen af två lediga pastorater. Prinsen hade bedt honom att skrifva när något låg honom på hjertat, och han begagnade denna tillåtelse med en ädel frimodighet, som gör hans karakter den största heder. Han beklagar sig att året förut hade ett regalt pastorat blifvit bortgifvet i strid med hans förslag, och han hade nu hos konungen gifvit sitt förord åt de två bland de sökande hvilka han ansåg mest förtjente och lämplige till platserna. Han skildrar med stor uppriktighet det förfallna skick hvari kyrka och skola inom hans stift befinna sig, och han tillägger att hans verkningsförmåga för hvad han anser rätt och nödvändigt till en väsentlig del beror på det understöd han kan hoppas från regeringens sida, samt på öfvertygelsen att han icke der saknar allt vitsord; han ber derföre prinsen att göra konungen personligt uppmärksam på saken, och gör sig förvissad att konungen ej skall neka sitt bifall. De sista raderna äro så vackra att vi icke kunna neka oss nöjet att citera dem. »Slutligen», heter det, »borde jag väl i underdånighet be om förlåtelse derföre att jag just vid årets början besvärar e. k. h. med alla dessa detaljer; men jag har föreställt mig att den bästa nyårsönskan man kunde göra en furste vore en uppmaning att befordra rättvisan; ty rättvisan är på en gång den enklaste och säkraste regeringskonst: med den böra jordens store börja, fortsätta och sluta sitt år; furstens lycka är dock egentligen ingen ting annat än statens väl, som ytterst beror på att hvar och en får sin rätt. Måtte derför detta och alla följande år af e. k. h:s lefnad vara en fortgående förklaring öfver denna text! Då kommer lyckan, den rätta furstliga lyckan, af sig sjelf, då är folket nöjdt midt under alla sina bekymmer, och vi andra, som särskildt älska e. k. h., äro äfven nöjda; ty vi akta rättvisan för allmän vinst och önska oss icke på dess bekostnad någon enskild. Underdånigst Tegnér.» Icke heller denna gång vunno hans önskningar afseende.

Bandet slutar med några småbitar »strögods ur författarens bref och anteckningar», qvicka tankar som vanligt, rikedom på liknelser, och skarp epigramatisk tillspetsning. På ett ställe läses: »En rät och slät prosa, utan alla bilder och prydnader, är en herlig sak; jag önskade att flere af våra poemer voro skrifna deri, hvarigenom rim och meter besparats.» I öfrigt förekomma några litterära omdömen af intresse om Rousseau, Byron, Goethe m. fl. Frånvaron af allt eget omdöme om »Törnrosens bok» är så god som en hel recension, nemligen försedd som den är med anmärkningen att »professor Atterbom påstår den vara det yppersta poem som utkommit i Sverige, och dess författare den länge förväntade Messias i svenska poesien.» Dessa rader voro skrifna 1836; vi undra just hvad Atterbom skulle hafva sagt om Almqvist tio år senare.

Det tredje och sista bandet innehåller dikter samt hvad som kallas »Blandade skrifter på vers och prosa», föreläsningar och uppsatser i vetenskapliga ämnen, skrifter i undervisningsfrågor, embetsskrifvelser, riksdagsanföranden, betänkanden m. m., samt till sist fyra facsimiler, bland hvilka första bladet af Tegnérs egenhändiga handskrift af »Svea», i hvilken de af Svenska akademien föreskrifna rättelserna finnas införda. Af dikterna gå de äldsta till baka till 1798, från hvilket år förekommer ett barnsligt braskande sorgeqväde vid den falska underrättelsen om Bonaparte's död i Egypten. Man finner bland dessa förstlingar två till Akademien inlemnade men obelönta täflingsskrifter, »Kulturen» och »Ynglingens sotsäng eller Lifvet och Döden», samt ett långt ode i åttaradiga strofer, kalladt »Religionen,» hvilket synes hafva haft samma bestämmelse. Både tankar och former äro under detta skede så gustavianska som möjligt, och det är högst intressant att jemföra den sjuttonårige Frithiofsskalden med skicket hos den femtonårige Atterbom, då redan ultrarevolutionär och fullt stridsrustad mot gamla skolan, sådan bilden framstår i Böttigers nyss offentliggjorda ypperliga teckning af Aurora-förbundet (Svenska akademiens handlingar, 49:de delen). Den bitande parodien »Fläskkorfven» har under hösten vavit tryckt i flere af våra tidningar och torde derföre ännu vara i friskt minne; ett annat epigram mot fosforisterne, i anledning af

Atterboms ryktbara uppsats om språkets metallitet, »Naturens öra det är af metall, kling, klingeli, klang!» och så vidare har varit tillskrifvet Tegnér, men då inga säkra bevis finnas att det verkligen är af hans hand, har det icke blifvit i samlingen upptaget.

En större kontrast kan man knappast tänka sig än den tidens båda största svenska skalders olika sätt att uppfatta sin poetiska kallelse. Den nya skolans stiftare framstod allt ifrån sin barndom såsom en varelse med känslan af en stor mission; han betraktade sig i dubbel mening såsom en stridsman, först såsom en stormare och tillintetgörare af den akademiska traditionen, men i andra rummet såsom en skapare af den rätta skaldekonsten. Förträffligt tecknas hans bild i den nyss nämda litteraturhistoriska skildringen, och vi kunna icke neka oss nöjet att af den låna några drag. »Ända från vaggan en sånggudinnornas älskling, spanar han (Atterbom) i alla diktens rymder efter ett sig värdigt ideal och kläder sina skapelser i nya, främmande former. Till ljusets kämpe känner han sig boren, omgifver sig med en lifvakt af jemnårige för att främja dess heliga sak, och går, i medvetande af sin och deras afgjorda mission, gladt och modigt en strid till möte på lif och död. Full af motsatser, brottas han dock lika ofta med sig sjelf som med en verld der han ej kan finna deras lösning; under det att hans fantasi jublar i sin flykt, och hans tankar arbeta att runda sig till system, sörjer hans känsla, gråter hans hjerta. Hans väsende är klufvet: han trånar efter frid och trånar efter storm; han vill bygga och rifver blott ner, vill sprida ljus och drager i hop dimmor, drömmer elysisk ro och rusar till anfall, är entusiast i sitt hat som i sin kärlek och har ingen gräns hvarken för sin förtjusning eller sitt förakt. Älskvärd ännu i sina förirringar, upphör han att vara det när sjelfförtroendet växer till svindel, och en hand, skapad för lyran, börjar att hugga omkring sig med stridsyxan. Han är på en gång jette och dverg, förfärligt vred, men nästan komisk i sin vrede, ett lam i lejonhud, en barnfrom själ, som retat opp sig sjelf och icke skrämmer någon.» Dessa äro taflans skuggor; för det rika solljus minnestecknaren sedan öfver den samma utbreder måste vi hänvisa våra läsare till sjelfva taflan: för vårt närvarande ändamål är det nog att hafva upptagit sjelfva grundritningen. Tegnér deremot sätter, såsom vi nyss sett, sin största ära uti att vara en duktig embetsman och talar med nästan stötande ringaktning om sin skaldegåfva. Följande rader ur ett skaldebref innehålla en bekännelse, hvars lätta ironi i ton icke mer än till hälften bortskymmer dess allvar i sak:

Tro ej det stora namn af skald jag fräckt begärde!
Rimslut och poesi — se der, min vän, två ting,
Som tidigt nog jag skilja lärde.
På rimmets vingar lätt min tanke sväfvar kring,
De verser som jag gör mig kosta ingen ting
Och alltså jemnt hvad de ä' värde. —

Han vill icke såsom en ny Titan storma Olympen — såsom vissa andra tokar, skulle man kunna läsa mellan raderna: i dälden vid skaldebergets fot har han stakat ut sin ban:

Min ringhet der, vid skuggan van,
Af blyga rosor krönt och smekt af vestanvinden,
I underdånighet ger toppens lagrar f—n.

Mer än en gång uttalar han i sina bref på ett nästan cyniskt sätt hvad han tänkte om den rätta beskaffenheten af de verser han vid namnsdagar och alla möjliga andra tillfällen strödde omkring sig. Han uppsatte också beredvilligt i andras namn rimmade böneskrifter till drottning Fredrika, utan att göra sig ringaste samvete öfver en sådan profanation af sin lyra. Vi sågo i första bandet, huru han behandlade sin »sångmö» såsom en liten ko, väl icke af det mest mjölkgifvande slaget, men ändå rätt god att hafva, till att något litet förbättra den torftiga diet hvartill han under sina första professorsår i Lund var inskränkt. I ett af brefven till Berzelius gör han en klassifikation af poeter, som säkert aldrig förr förekommit i någon estetik. Efter en citation af Geijers ord »den rätte skalden duger ej till annat än att sjunga», tillägger han för egen räkning: »Om så är, tackar jag Gud för att jag icke är någon riktig poet. Poeterna delar jag i fyra klasser: 1) hyperpegaser, 2) pegaser, 3) mulåsnor, dit jag hör, 4) rena åsnor de kallas legio, ty de äro många.»

Om någon försökt att straffa honom för denna hädelse mot poesiens gudamakter, skulle han säkert hafva hänvisat till sina föreläs-

ningar öfver Iliaden, i hvilkas inledning han erinrade att åsnan hos de gamle var ett ganska vackert djur, och att hon också af dem behandlades med den största aktning: först långt fram i kristendomens tider urartade hon bland de nordligare boende folken till den löjliga fulhet, dumhet och envishet hvaraf hon blifvit ett slags sinnebild. Han hade kanske komiskt ursäktande tillagt, att han satt sig sjelf i en ännu högre klass, mulåsnans, som icke blott är ett snällt djur utan verkligen vackert; endast med sprakfålarne ville han icke hafva något att beställa. Hans egen skaldebana låg icke i de dimmiga regioner der man förlorar jorden ur sigte utan att se himlen mycket klarare; för honom var den rätta poesien, liksom religionen, hennes syster, en medlarinna mellan himmel och jord, som i detta sitt kall icke får komma ur synhåll af någondera.

Det skulle föra oss allt för långt att försöka sammanfatta de ställen i hans skrifter der han, aldrig direkt, men med fullt genomskinlig anspelning, låter förstå, huru också han kände sitt ansvar såsom prest i poesiens tempel. Det faller i ögonen att i tre eller fyra stora oktavband poesi af en prest och biskop icke träffa en enda psalm, eller ett egentligen religiöst skaldestycke, under det att den verldsliga, för att icke säga frivola, skaldeådern flutit så rikligt, men genom det hela går en ton af religiositet, som icke är mindre upplyftande, äfven när den är föga ortodox och nästan tviflande, såsom i »Resignationen», »Menniskoanden» och »Epilogen vid Vexiö gymnasii jubelfest 1843». På samma sätt förhåller det sig med hans ställning till poesien: han gör diktens mö inga formliga kärleksförklaringar, men hon var aldrig ur hans tankar, såsom han säger i det sköna stycket »Afsked till min lyra»:

Jag *Svea* sjungit, jag har Frithiof sjungit,
natur och Gud och men'skor sjöng jag glad:
Egentligt lefde jag blott då jag qvad.

— — — — — — — — — — — —

Farväl! jag slutar der jag börjat har,
farväl du dikt, som verklighet mig var
och lifvets lif och evighetens kärna.

Ingen skald kunde vara mindre dramatisk än Tegnér, men en gång i sin ungdom försökte han sig ändå på detta diktslag. I ett bref till friherre G. F. Åkerhjelm, sedermera statsråd och sjelf vitter författare, besvarade Tegnér baronens uppmaning att skrifva något dramatiskt med den enkla förklaringen att han för denna diktart, så vidt han sjelf förstod, icke hade den allra ringaste begåfning. »Med litet poetiskt kolorit och några nordiska bravader kommer man icke långt på teatern», en lärdom af hvilken flere än han kunde hafva nytta. »Den som skall skrifva för teatern måste göra teatraliska studier och hafva tillfälle att se bättre spektakel än dem som studenterna improvisera på gatorna i en akademisk bondby — och konsistoriales inom fyra väggar.» Dock påminner han sig i sin ungdom hafva skrifvit en tragedi i jamber, kallad Blot-Sven, som skulle föreställa brytningen mellan hedendom och kristendom »och var rikligen utstyrd med allehanda legendvishet». Men så kom han i det samma att läsa Oehlenschlägers *Hakon Jarl*, och då var han klok nog att kasta sin Sven på elden. I skaldens efterlemnade papper finnes ett kort fragment ur sorgespelet Blot-Sven (del 3 sid. 34—36), knapt ett hundratal rader; något mer har icke kunnat upptäckas, och det är icke omöjligt att skaldens minne bedragit honom, att det stannat vid afsigten, och att aldrig något mer blifvit satt på papperet. Den korta dialogen mellan S., naturligen Blot-Sven, och B., en onämd biperson, påminner med sina bilder och antiteser mycket om de jambiska delarne af Frithiofs saga: deri fins godt om poetisk kolorit, icke heller saknas alldeles nordiska bravader, men dialogen är för mycket sententiös för att vara dramatisk. I brefvet till Åkerhjelm omtalas äfven att Tegnér sedermera tänkt på ett historiskt drama öfver Carl XII i 3 delar, Pultava, Bender, Fredrikshald, »hvilket bland andra egenskaper äfven skulle ha den att ej kunna spelas». Planen kom icke till utförande, lyckligtvis, skulle vi nästan vilja tillägga. Tegnér hade bättre saker att företaga sig än att skrifva reflexionsdramer.

Liksom kyrkotalen på sin tid voro ett högst välkommet tillägg till Tegnérs öfriga författarskap, så äro äfven de prosaiska uppsatser som utgöra drygaste delen af tredje bandet. Af inledningarna till två föreläsningsserier, öfver Iliaden och Pindarus, är kanske rätt icke mycket att hemta för språkforskaren, men icke så litet för estetikern, och om äfven mr Max Müller rynkar litet på näsan åt hans åsigter om mytologien, kan ingen utan stort nöje läsa den träffande karaktersskildringen och de många fina anmärkningar på hvilka detta stycke öfverflödar, så

väl som analysen af det pindariska skaldskapet. Samma egenskaper genomgå också det lilla fragmentet »Om det romantiska i grekiska poesien», som tycks ursprungligen hafva varit ämnadt till inledning för en framställning af hela den grekiska poesiens historia. Han hann icke längre än till Homerus och Hesiodus samt några hastiga blickar på fragmenten i Antologien. Här träffas också den ursprungliga recensionen öfver Hammarskölds olyckligt ryktbara grekiska grammatik, som retade författaren till en ännu olyckligare antikritik, hvilken åter i sin ordning framkallade det odödligt dräpande genmälet »Svar på en antikritik» (Saml. Skr. IV: 261).

Tegnér var i botten af sin natur frisinnad, och han gjorde ingen ting för att dölja det. Väl fördes mot slutet af hans lefnad mellan honom och den så kallade liberala pressen ett krig af oqväden och ömsesidiga beskyllningar, som var nog sorgligt att påse, men den största skulden låg otvifvelaktigt på den senare sidan. Det hörde den tiden, liksom långt efteråt, till det reformsträfvande partiets krigskonst att göra sina motståndare förhatliga såsom ljusskygga kräftgångare, och framför allt fans en sådan behandling nödvändig för prester och biskopar, i ändamål att rätt uppreta den allmänna oviljan mot deras stånd. Det är lärorikt att nu så långt efteråt se hvad Tegnér tänkte i början af 1830:talet om den tidens ledande teologer, Tholuck, Harms, Krummacher m. fl., hvilka då beherskade undervisningen vid våra teologiska fakulteter. Tegnér hade då nyss gjort en resa i Tyskland och lärt känna en stor del af dem personligt. Hans omdömen om dem äro allt annat än blida. Marheineke fann han inbilsk och inskränkt, Neander till sitt yttre liknande en bondkaplan eller klockare; bättre behagade honom Schleiermacher till sin person, men hans troslära fann han mörk och otillfredsställande. Om de ortodoxe yttrade han att »de ha sofvit de sex eller åtta sista decennierna i teologien, på hvilka dock mera är forskadt, tänkt och upplyst än förut på århundraden. Det är i sanning ett vidunderligt försök att på en gång vilja kasta vetenskapen trenne sekler till baka, och kan som reaktion betraktadt ha en historisk märkvärdighet, men saknar all vetenskaplig betydelse. Synnerligt orimligt är detta i protestantiska kyrkan, som enligt sitt grundbegrepp måste vara stadd i en ständig evolution och ej kan fördraga någon påfve, icke ens i trycksvärta. För hvarje bildad fördomsfri och opartisk man är detta system, som för sin tid ej saknade konseqvens och grundlighet, i menniskobildningens nu varande skick ohållbart, det är vetenskapens fryspunkt.» Och der stodo icke blott prester och biskopar utan äfven professorerne vid rikets första universitet. Hvar stå de nu, och hvad skulle Tegnér hafva sagt, om han fått lefva för att se och höra hvad som tilldragit sig 1873 och 1874? Huru skulle icke deremot Réville, Cocquerelli, Schérer och Strassburgsskolan hafva behagat honom.

Samma liberalitet ådagalade han i bildnings- och undervisningsfrågor. Han var som bekant ledamot af den s. k. stora undervisningskomitén 1828, och han har till den samma lemnat några märkliga anföranden, som nu för första gången äro offentliggjorda efter hans efterlemnade papper. Den fina instinkten och den långa framtidsblicken förneka sig icke heller här; han satte de klassiska studierna högt, såsom man kunde vänta af en man hvilken sjelf hade dem att tacka för sin bildning; men ingen kunde vara mindre formalist än han, och han var, så vidt vi veta, den förste som med eftertryck yrkade på de moderna språkens införande i elementarundervisningen. Han hade likaledes sett att grekiskan såsom formelt bildningsmedel hade företräde för latinet, en sanning som mer och mer erkännes och tillgodogöres derigenom att undervisningen i båda språken föres parallel, så att det ena oupphörligt bringas att belysa det andra. Om de vid den tiden just började forn-ariska språkstudiernas betydelse hade han åtminstone en aning. Hvad man minst skulle hafva väntat af honom är hans kärlek för den friare ämnesläsningen, hvilken han fann från början och i smått symbolisera *näringsfriheten*, medan klassläsningen åter, beräknad på en viss tid och bunden i alla sina rörelser, är en förebild af *skråtvånget*. Hans åsigter om folkundervisningen förekomma oss gammalmodiga, men han har äfven på detta område kastat blickar in i framtiden. Betänkandet till 1843 års skolrevision är ändå det märkvärdigaste af allt samman, och väl värdt att med uppmärksamhet studeras af hvar och en som befattar sig med läroverksfrågor.

Närmare än allt annat låg honom en förbättrad prestbildning om hjertat. I ett bref till Agardh klagar han öfver den oerhörda råheten hos de unga prester som kommo till hans stift från Upsala. »Jag tror lika litet som

du», skrifver han, »att en prest behöfver vara vetenskaplig teolog i doktoral mening; men derföre tänker jag icke på länge vi behöfva frukta. Deremot är det alldeles nödvändigt att något göres för presternas humanistiska bildning, hvarförutan den isoleradt teologiska blir utan all grund och sväfvar i luften.» På ett annat ställe beklagar han att bland det yngre presterskapet så få hafva tagit den filosofiska graden. Bland konsistoriella betänkanden och skrifvelser, af hvilka det i Vexiö domkapitels kopieböcker lärer finnas öfver 50 skrifna med Tegnérs egen hand, är ett mycket utförligt om prestbildningen, hvari grundligt diskuteras den helt nyligen i riksdagen afhandlade frågan, huru vida andra än specialstudier böra idkas vid universiteten, och hvaraf till och med en ecklesiastikminister i våra dagar kunde hafva åtskilligt att lära. Han ifrade på det enträgnaste för inrättandet af läsesällskap i kontrakten, och han uppsatte sjelf förslag till de böcker och tidskrifter som borde anskaffas. Hans prestmöteshandlingar, öfversatta af Mohnike, lästes och väckte uppmärksamhet i Tyskland, under det att de här hemma ignorerades. Hans berättelse till Vexiö stifts prestmöte 1836 är ett mästerstycke af sundt praktiskt förstånd, framställdt i det enklaste språk; lika så det korta betänkandet om predikosättet. Obetydligare äro de få spåren af hans riksdagsverksamhet, som han aldrig älskade; i ett betänkande om helgedagarnas inskränkning, som han skrifvit i ekonomiutskottets namn, lemnar han kanske nog fria tyglar åt sin qvickhet, och på Riddarhuset yrkades till och med att det borde offentligen uppbrännas. Det hade onekligen blifvit en ny pikant sida i vår riksdagshistoria, om förslaget gått i verkställighet, och det främsta riksståndet anstält en högtidlig autodafé på på en akt som utgått från näst det främsta. Det kom lyckligtvis icke så långt, den olyckliga förslagsställaren fick sig en minnesbeta i det bekanta poemet »Oppositionstalaren», och hela saken upplöste sig i löje. Att betänkandet såsom det blifvit påstådt, skulle innehålla något anstötligt, hafva vi åtminstone icke kunnat upptäcka.

Förvärfvet för vår litteratur af Tegnérs efterlemnade skrifter är betydelsefullt; de ha fulländat infattningen af ett bland denna vitterhets ädlaste smycken. Det är möjligt, vi skulle nästan vilja säga sannolikt, att framtiden icke inrymmer Tegnér en så hög plats bland verldens skalder som hans egen tid. Mycket af hans bildprakt förekommer en strängare kritik sökt, många af hans liknelser halta, och sjelfva den gnistrande qvickheten, flammande som stjernskott och sprutande som källsprång, kan blifva enformig. Om någon stor diktare pliktat för öfvermåttet af fantasi, färgskimmer och versklang, så är det ock Tegnér: hans efterliknare hafva i sin hänförelse för mästaren rest ett skyhögt bål af alla hans synder, och en strängare smak, uppfostrad i åsynen af Runebergs kyska och måttfulla skaldskap, har invigt det åt lågorna. Men ingen af våra efterkommande skall utan beundran och deltagande läsa Frithiofs saga, Svea, Helgonabacken eller Nattvardsbarnen, och dessa känslor skola stegras till hänförelse, när de erinra sig huru han liksom med storm eröfrade sin egen tid och öppnade nya skönhetens källsprång för sina samtida. Såsom talare, och i allmänhet som skriftställare i den obundna formen, står han kanske ännu högre: hans prosa är mönstergild, och man kan trygt säga, att många af hans smärre uppsatser i tankens klarhet, liksom i språkets skönhet, aldrig blifvit öfverträffade. Genom hans vers såsom hans prosa — och detta är det bästa — blickar oss slutligen till mötes, liksom ur ett par trofasta menniskoögon, den ädlaste, mest älskvärda personlighet. Han var en sann ljusets riddersman, icke utan menskliga ofullkomligheter, men utan fläck och fri från fruktan. Det finnes derföre också få minnen dyrbarare än hans i våra vittra häfder.

Innehåll:

	Sid.
Utsigter för den närmaste framtiden	817.
Litteratur:	
Esaias Tegnérs efterlemnade skrifter . .	827.

Slut på fjerde och sista årgången.

Stockholm, tryckt hos A. L. Normans Boktryckeri-Aktiebolag, 1874.